

МІСЦЕ І РОЛЬ МІФІВ У ПОЛІТИЧНІЙ СВІДОМОСТІ

Політична свідомість багато в чому пояснює витоки, характер та особливості певної політичної системи, поведінку суспільних груп, динаміку та спрямованість політичних процесів. Без наукового осмислення поняття політичної свідомості, циклів, яким вона підпорядковується, практична політика малоефективна. Актуальність вивчення проблем формування сучасної політичної свідомості в суспільстві перехідного типу, яким сьогодні є українське суспільство, не викликає сумнівів, оскільки йдеться про історичний вибір шляху розвитку. Цей вибір робить підростаюче покоління, яке стало по-іншому сприймати політичне життя після подій Помаранчевої революції та Революції гідності.

Мета дослідження – з'ясувати сутність і структуру політичної свідомості, місце і роль у ній політичних міфів

Політична свідомість – це одна з форм суспільної свідомості, яка характеризується відносною самостійністю, отже, специфічною структурою та функціональними характеристиками; активне, творче усвідомлення суб'єктами політики сфери політичної дійсності, передусім, політичних потреб, інтересів і цінностей, які виступають як сукупність відповідних політичних знань, уявлень і оцінок, система духовних засобів відношення соціальних суб'єктів до сфери політики, а також до свого місця і ролі в політичній життєдіяльності.

Існують два взаємопов'язані блоки елементів політичної свідомості — мотиваційний та пізнавальний.

Мотиваційний блок, до якого належать: політичні потреби та інтереси, політичні цілі та цінності, психологічні установки та ідеологічні настанови, політичні переконання. Ці елементи, обумовлюючи одне одного, спонукають людей до певної політичної поведінки. Цей процес супроводжується емоціями, почуттями.

Пізнавальний блок охоплює: політичну інформованість, політичні знання, теорії, уявлення, політичну ідеологію носіїв політичної свідомості. Виняткове місце в політичній свідомості посідає правосвідомість, що є водночас відносно самостійною субстанцією. Адже знати, поважати і виконувати правові норми — обов'язок кожного громадянина правової держави і суб'єкта політичних відносин.

Традиційно структура політичної свідомості розподіляється на такі складові:

- політична психологія (емпірична й буденна політична свідомість) і політична ідеологія (теоретична й наукова політична свідомість);
- політична самосвідомість, політичні знання й оцінки суб'єктом політичної діяльності потреб та інтересів різних суспільних груп;
- спеціалізована свідомість (передусім партій) і масова політична свідомість, політична свідомість окремих верств і груп суспільства.

Оскільки політична свідомість формується і функціонує в процесі життєдіяльності суспільства, його політичних інститутів і суб'єктів політики, то вона тісно пов'язана з реальними потребами й інтересами громадян, а тому досить динамічна, залежна від впливу різноманітних факторів – як позитивних, так і негативних. Реальні політичні відносини є першоджерелом формування й функціонування політичної свідомості. Тому першим рівнем духовного відображення політичного життя є емпірична політична свідомість, яка базується на безпосередньому практичному досвіді суб'єкта. Емпірична й буденна політична свідомість, як правило, відображають лише поверхневі процеси, не проникаючи в їхні сутнісні характеристики. Особливостями емпіричної й буденної політичної свідомості є її суспільно-психологічна вираженість через почуття, настрої, емоції, імпульсивність, гостроту сприймання політичних процесів і подій.

Важливу роль у функціонуванні політичної системи суспільства відіграє політико-теоретична свідомість, яка є вищим рівнем політичної свідомості. До її складу входять ідеї та погляди, що формуються на підставі наукових досліджень політичних реальностей і дають можливість пізнавати глибинні взаємозв'язки й закономірності розвитку суспільства. Завдяки

цьому теоретична свідомість стає стрижнем політичної ідеології, що в систематизованій, цілісно-концептуальній формі відображає основні інтереси певного класу, нації чи соціальної групи, їхнє ставлення до влади.

Тотальна міфологізація суспільної свідомості – результат дії низки чинників: психологічних, історичних, ментальних, соціо- і політико-культурних, інформаційно-технологічних, освітніх, політичних та ін. Кожен із них відрізняється специфічними шляхами, засобами і наслідками впливу на почуття, думки і процес мислення людини, що зумовлює потребу в групуванні, виділенні сутнісних особливостей цих чинників.

Розподіл цих чинників на групи певною мірою умовний, оскільки не можна їх чітко розмежувати за джерелами і шляхами впливу на людську свідомість. Основою для групування виступають домінантні якості. При цьому слід урахувувати взаємозв'язки й органічне сплетіння різнорідних чинників, їхню комплексну дію на політичну свідомість і політичну поведінку громадян. До найбільш глибоких, на мою думку, слід віднести психологічні та історичні чинники, оскільки вони визначають одвічну схильність до міфологічного мислення й основні сюжетні лінії міфологізації масової суспільної свідомості в певні періоди.

До психологічних належить комплекс причин, пов'язаних із психічними процесами, що відбуваються на рівні свідомості і підсвідомості, зумовлюють специфіку сприйняття і відображення світу.

Теза про те, що сучасне політичне життя наповнене міфами, сьогодні ні в кого не викликає сумніву. Ренесанс міфу в політичній свідомості в ХХ столітті зумовлений масовізацією та інтенсивною інформатизацією суспільства. Масова свідомість потребує спрощення складної картини політичних процесів, що відбуваються у суспільстві, саме тому прослідковується тенденція її реміфологізації, тобто заповнення міфологічними схемами, які ґрунтуються на архетипових конструкціях колективного несвідомого. Майбутнє кожної держави значною мірою залежить від того, наскільки успішно вона зможе накреслити свої цілі, усвідомити свої інтереси та наскільки вірно поєднуюватимуться інтереси самої держави з інтересами її громадян, а також наскільки громадяни та еліта зможуть порозумітися і консолідуватися навколо ідеї державотворення.

Період оформлення наприкінці ХХ століття незалежної української державності, становлення нової політичної системи став переломним моментом у житті українського народу, під час якого відбувся перегляд основних політичних цінностей держави, виникла необхідність пошуку нової відповідної до потреб українського суспільства ідеології. Така ситуація стала благодатним підґрунтям для панування міфів у всіх сферах суспільного життя, а особливо у політиці, де вони використовуються переважно як інструмент політичного впливу та ефективний засіб маніпулювання.

Політичні міфи, які функціонують у політичному житті сучасного українського суспільства, з одного боку, виконують терапевтичну функцію з відновлення порушеної картини світу, завдяки ним формується нова національна ідентичність, адекватна новій історичній ситуації, а з іншого – виконують конкретні завдання з маніпуляції людською свідомістю.

Український народ, який недавно став на шлях радикальної трансформації суспільних відносин, несе на собі «родимі плями» радянського соціуму, а отже частково сповідує відповідні міфи. Вони зникнуть з історичної арени лише разом з їхніми носіями, якщо вдасться заблокувати їхню трансляцію на нові генерації народу. Разом із цим, у національній свідомості сили набувають суверенницькі й демократичні міфи, зокрема: «Ми – народ із давніми державницькими традиціями», «З проголошенням незалежності Україна стала демократичною», «Світ зацікавлений у сильній і суверенній Україні», «Україна – європейська держава». Очевидно, що в таких твердженнях є певна частка істини, однак загалом вони видають бажане за дійсне, а тому насправді є міфами. Однак як і будь-які міфи, вони формують і підтримують віру людей в успішне досягнення бажаних цілей та віру в ідеал.

Помаранчева революція 2004 р. яскраво підтвердила ідею про те, що «всі революції будувалися на міфах» (М. Бердяєв). Однак сьогодні, коли більшість населення позбулась ілюзій щодо обіцяного під час революційних подій радикального оновлення влади, повернення її лицем до нужд народу тощо – масову свідомість заповнили антипомаранчеві гасла і міфи. Опозиційні політики дозволяють собі публічно висловлюватись у вкрай некоректній формі про відчайдушний народний порив: «помаранчеві безумці», «помаранчева чума» тощо. У суспільну свідомість цілеспрямовано впроваджуються міфологеми про «псевдодемократів», «збанкрутілих націоналістів», «сильну руку», яка зможе швидко виправити становище. Під час виборів активно використовується «чорний піар», який викликає недовіру до влади, етнічні та конфесійні фобії, зумовлює хворобливий стан суспільної психології. Набули поширення сепаратистські міфи, міфи, спрямовані на дискредитацію українського пантеону національних героїв, історичних подій, культурних пам'яток тощо.

З точки зору політичної доцільності, сучасній Україні потрібні міфологічні концепти, які б піднімали національну гідність та гордість громадян, спонукали їх до активної життєвої позиції та проявів патріотизму.

Список використаної літератури:

1. *Політична свідомість [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Політична_свідомість*
2. *Політична свідомість: поняття, структура, функції [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://b-ko.com/book_415_glava_60.*
3. *Рудакевич, О. М. Національна політична культура: теорія, методологія український досвід / О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2010. – 475 с.*
4. *Сутність та основні чинники формування політичної свідомості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2138.html>.*
5. *Шляхтун, П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): Підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Либідь, 2002. – 576 с.*
6. *Гончарук, Т. В. Ментально-філософські засади національного буття, їх детермінуючий вплив на суспільні процеси [Текст] / Т. В. Гончарук // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.]; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 44-71*
7. *Гончарук Т., Шумка М. Національно-культурна ідентичність як маркер модернізованого українського суспільства // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей: Збірник наукових праць. Книга 6. – Л.: УБС НБУ, 2013. – 722с. – С. 391-399.*
8. *Гурик, М. І. Історична пам'ять народу у контексті актуальних завдань розбудови модерної української нації. / М. І. Гурик // Світоглядні та соціокультурні засади формування модерної української нації : монографія / Т. В. Гончарук, Н. В. Гнасевич, М. І. Гурик [та ін.]; кер. авт. кол. О. М. Рудакевич. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – С. 90-113.*
9. *Гнасевич Н. В. Українська національна ідея: генеза та сучасний зміст / Н. В. Гнасевич // Світоглядні та соціокультурні засади формування української модерної нації: моногр. / авт.колектив : О. М. Рудакевич (керівник) та ін. – Тернопіль : ТНЕУ, 2015. – 256 с.*